

Toen en nu

Velen zijn thans bevreesd voor twee dreigende gevaren: een derde wereldoorlog en een economische crisis als in de jaren dertig. Het eerste gevaar kan niet objectief worden vastgesteld. We kunnen daarover slechts vermoedens hebben. Ik zal het daarover niet hebben, *ESB* is daarvoor niet het geschikte blad, al moet mij van het hart dat ik bepaald niet gerust ben met de grijsaards in de Verenigde Staten en de Sovjet-unie die ons lot in handen hebben. Eén misstap van die heren — en zij zijn daartoe in staat — en het tweede dreigende gevaar behoeft ons niet meer bezig te houden.

Over dat tweede gevaar kan met meer objectiviteit worden geschreven. Het is niet moeilijk aan te tonen dat de kans erg klein is dat zich weer een crisis zal voordoen als in de jaren dertig. Zelfs Friedman en zijn aanhangers zullen daarin ondanks hun verwoede pogingen niet slagen. Velen zullen het niet kunnen geloven: in vergelijking met die vooroorlogse jaren leeft de westerse wereld thans in een paradijs. Iedereen heeft thans een inkomen, een redelijk dak boven zijn hoofd, en een apparatuur onder dat dak waar onze grootouders van zouden likkebaarden. M.a.w., ondanks alle economische problemen thans, die onrechtvaardig op enkelen drukken, hebben we het erg goed. De verzorgingsmaatschappij bestaat wel zeker nog, ook al wordt eraan geknabbeld. Het moge jammer zijn voor al diegenen die welgevoed en goedgekleed dagelijks met spandoeken en schriften het volk verkondigen dat het economische einde der dagen nabij is, maar dat geknabbel behoeft nog niet desastreus te zijn. Laat mij evenwel het vorenstaande met feiten toelichten.

Ik begin met de grootste bedreiging van onze maatschappij: de werkloosheid. Op dit moment kent Nederland evenveel werklozen als in de jaren dertig: bijna 500.000 personen. Toch is de werkloosheid, gerelateerd aan de beroepsbevolking,

thans geringer. Het hoogste werkloosheidspercentage dat Nederland ooit gekend heeft, bedroeg 17,4 en dat was in het jaar 1936; het huidige percentage bedraagt bijna 10. Desondanks kan de werkloosheid als een reëel gevaar worden gezien omdat een onevenredig groot deel (bijna 50%) daarvan uit jeugdigen bestaat die, opgevoed met een onuitroeibaar arbeidsethos, een welhaast perspectiefloze toekomst tegemoet gaan. Maar zo erg als in de jaren dertig is het natuurlijk niet, vooral niet indien enige andere economische kerngegevens in beschouwing worden genomen.

Naast de werkgelegenheid is de koopkracht een belangrijke maatstaf voor ons welzijn. Helaas ontbreken mij voldoende statistische gegevens om de verschillen in koopkracht tussen de jaren dertig en thans in beeld te brengen. Wel is bekend dat de reële consumptie per hoofd van de bevolking thans zo'n 2,5 maal zo groot is als in de jaren dertig; natuurlijk het gevolg van het feit dat het reële nationale inkomen per hoofd thans ca. drie maal zo groot is. Het zou interessant zijn na te gaan wat we zoal meer consumeren. Zoals te verwachten valt, is het aandeel van de duurzame consumptiegoederen in ons consumptiepakket geleidelijk aan gegroeid. De welvaart openbaart zich ook in het verloop van het verbruik van voedings- en genotmiddelen. We verbruiken per hoofd thans bijna 1,5 maal zoveel vlees en bijna vijf maal zoveel gedistilleerd en sigaretten. Een betere maatstaf is

evenwel het peil der collectieve voorzieningen. Hoewel we nog al eens klagen, mag niet worden ontkend dat er in tientallen jaren aanmerkelijke verbeteringen zijn opgetreden in de sociale voorzieningen, het onderwijs, het openbaar vervoer, de volksgezondheid en het sociaal-culturele werk.

M.a.w., als het objectief mogelijk zou zijn het welvaartspeil van de jaren dertig te vergelijken met dat van de jaren tachtig, zou blijken dat die laatste jaren er veel en veel beter voorstaan. Die voorsprong zou zelfs zo groot zijn dat het welhaast onmogelijk zou zijn terug te zakken tot het peil van de jaren dertig. Dus, wat zeuren we dan? Maar, wat is objectief? Zo lang geen mens in staat is dat voor zich zelf objectief te ervaren, zijn al mijn vergelijkingen vrijwel zinloos en is het overbodig de gebreken in die vergelijkingen op te sporen. Ieder kent immers slechts zijn eigen leefsituatie; in die van de vorige generatie kan hij zich niet verplaatsen. Daarom is welvaart een relatief begrip. De huidige jongere werkloze die niet kan weten hoe het vroeger was, kan zich daarom even ongelukkig voelen als de jongere werkloze in de jaren dertig, ook al krijgt hij voldoende te eten en wordt hem ook verder een redelijk consumptieniveau geboden. Daarom kan de huidige economische malaise even slecht worden ervaren als die van vóór de tweede wereldoorlog. Een vergelijking van toen en nu kan interessante anekdotes opleveren, die vooral de ouderen kunen plezieren, maar het blijven anekdotes, slechts geschikt voor reünies.